

2014 Sonrası Afganistan'da Çin Faktörü

Çin, ekonomik ilişkilerini güçlendirdiği Afganistan'da ABD sonrası dönemde daha etkili olmak istiyor. Ancak güvenlik sorunlarının devam etmesi Çin'in karşısına bir tehdit olarak çıkabilir.

Altay ATLI

ABD birliklerinin çekilmesinden sonra Afganistan tarihinde yeni bir sayfa açılacak. Çin ile ilişkiler, bu yeni dönemde ülkenin gidişatını belirleyecek faktörlerin başında geliyor. Kabil yönetimi, yeniden yapılandırmaya çalıştığı ekonomisi için ABD ve Avrupa'dan gelen yardımların azaldığı bir dönemde Çin'den kaynak sağlamayı ve bu kaynağı iyi kullanarak Batı'ya olan bağımlılığını azaltmayı hedefliyor. Çin için ise Afganistan, bir yandan zengin doğal kaynakları diğer yandan da Orta Asya'ya uzanan stratejik konumu nedeniyle önem kazanıyor. Çin, yeni dönemde bu ülke üzerinde daha fazla nüfuz sahibi olmak için girişimlerini artırıyor ve bu girişimler Afganistan tarafında da olumlu karşılık buluyor.

Çin'in Afganistan'a olan ilgisinin temelini ekonomik unsurlar oluşturuyor. Afganistan, savaşlar nedeniyle bugüne değin yeterince işlenememiş zengin doğal kaynaklara sahip. Ülkedeki doğal gaz, petrol, demir, bakır, altın ve kobalt rezervlerinin yaklaşık bir trilyon dolar değerinde olduğu tahmin ediliyor. Bu rezervler ekonomisi hızla büyümeye devam eden ve büyüdükçe de doğal kaynaklara ihtiyacı artan Çin için yüksek hacimli ve kolay ulaşılabilir imkânlar demek.

Afganistan'da Çin yatırımları

Çin bu kaynaklara yönelik çalışmalarına başlamış durumda. Dünyanın üretim yapılmayan en büyük bakır yatağı olarak bilinen ve 1979'daki Sovyet işgalinden beri faaliyet göstermeyen Aynak madenine yatırımda bulunan Çin, burada kapsamlı bir altyapı kuruyor. Çin firmaları, burada bakır madeninin yanında bir elektrik santrali ve Afganistan'ı Tacikistan ve Pakistan'a bağlayacak bir demiryolu inşa edecek. Diğer yandan Çin, Afganistan'daki petrole yatırım yapıyor, doğal gaz kaynakları ve demir madenleriyle de ilgileniyor.

Çin'in Afganistan'daki yatırımları, ABD'nin çekilmesi sonucu ortaya çıkan bir gelişme değil. Çin, son on yıl boyunca

bu ülkedeki ekonomik varlığını kademeli olarak artırdı. Bugün ise Afganistan'ın en büyük ekonomik ortağı olmasa da ilişkilerini en hızlı geliştiren ortağı konumunda. Ekonomik verilerde bu durum net bir şekilde görülebilir. Afganistan ile Çin arasında 2002 yılında 20 milyon dolar olan ticaret hacmi, on yıl içerisinde 470 milyon dolara yükseldi. 2012 yılında Afganistan'ın ABD ile olan ticareti ise 1,5 milyar dolar olarak gerçekleşti. Aynı yıl Afganistan'ın toplam ticaretinde ABD'nin payı yüzde 17,8 iken Çin'in payı ise sadece yüzde 5,4 seviyesindeydi. Ancak artış hızları başka bir gerçeği gözler önüne seriyor. Bahsi geçen on yıllık dönemde Afganistan'ın toplam dış ticaret hacmi sekiz katına çıkarken ve ABD ile olan ticaret de bu dönemde -özellikle ABD firmalarının üstlendikleri altyapı projeleri için ithal ettikleri ara mamuller nedeniyle- 18 katı büyürken ülkenin Çin ile olan ticareti ise tam 23 katına çıktı. Yatırım ilişkilerinde de benzer bir durum söz konusu. Afganistan'daki yabancı sermaye stoğu içerisinde Çin'in payı henüz ABD'nin ve Hindistan'ın çok gerisinde; ancak Çin, yatırımlarını en hızlı artıran ülke konumunda. Bu veriler Çin'in yakın gelecekte Afganistan üzerindeki ekonomik etkisinin nasıl şekilleneceği ile ilgili önemli ipuçları veriyor. Diğer yandan iki ülke arasında 2010 yılında imzalanan Kapsamlı İşbirliği Anlaşması'nın da ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için uygun bir zemin hazırladığını belirtmek gerekiyor.

Afganistan için Çin ile ekonomik alanda işbirliği yapmak çok önemli, çünkü Kabil yönetiminin ülke ekonomisini kalkındırması için daha kat etmesi gereken çok yol var ve bu süreç içerisinde Kabil, Batı'dan gelecek finansmana ve başta ABD'nin büyük inşaat ve altyapı şirketleri olmak üzere Ba-

tılı firmaların yatırımlarına bağımlı kalmak istemiyor. Çin, Afganistan'a Batılı ülkelerin sunduğundan çok daha cazip koşullarda sermaye ve teknoloji getiriyor, bunları yardım paketleriyle birleştiriyor ve herhangi bir koşul olmadan sunuyor. Bununla birlikte Çin'in Afganistan'a özel bazı uygulamaları da Kabil yönetimi ve Afgan halkı nezdinde Çin'in konumunu güçlendiriyor. Örneğin, dünyanın farklı yerlerinde üstlendikleri projelerde Çinli işçi çalıştırmayı seçen Çin menşeli taahhüt firmaları, Afganistan'da yerel iş gücünü kullanıyor ve istihdama katkıda bulunuyorlar.

Güvenlik boyutu

Ekonomik amaçlar, Çin'in Afganistan politikasının sadece bir ayağını oluşturuyor. Çin'in 2014 sonrası Afganistan ile ilgili birtakım jeopolitik kaygıları da var. Pekin yönetiminin en büyük endişesi, ABD'nin çekilmesinden sonra oluşacak güç boşluğu nedeniyle Afganistan'ın giderek kaosa sürüklenmesi ve buradaki istikrarsızlığın sınır ötesine taşarak Çin içerisindeki etnik kökenli ayrılıkçı hareketleri veya köktendinci oluşumları besleyen bir niteliğe bürünmesi. Dolayısıyla Afganistan'da daha fazla etkili olmak, Çin'in iç güvenlik öncelikleri açısından da önem taşıyor. 1966 yılından beri Afganistan'ı ziyaret eden ilk üst düzey Çinli yetkilinin iç güvenlikten sorumlu Komünist Parti Merkez Komite üyesi Zhou Yongkang olması bu nedenle anlamlı.

Afganistan, Çin'in Orta Asya politikası açısından da önem taşıyor. Afganistan'ın da bir parçası olduğu, büyük stratejik öneme sahip bu coğrafyada Çin, sadece enerji kaynaklarına erişmeyi değil; ABD'ye karşı bir denge oluşturmayı da amaçlıyor. Bu amaç doğrultusunda Afganistan ve diğer Orta Asya ülkeleri ile ikili ilişkilerini geliştiriyor. 2012 yılında Afganistan'ı gözlemci üye olarak kabul eden Şangay İşbirliği Örgütü'nün sağladığı çok taraflı platformu ne kadar kullanabileceğini ve Rusya'nın Çin karşısında nasıl bir tutum sergileyeceğini ise zaman gösterecek. Şu anda Afganistan üzerindeki etkisini artırmak ve bu etkiyi Orta Asya geneline yaymak konusunda Çin'in elinde iki koz var: (1) ekonomik gücü, (2) Pakistan ile yakın ilişkileri.

Çin, son on yılda Afganistan'daki ekonomik varlığını önemli ölçüde artırdı ve bunu yaparken de güvenlik boyutunu yalnızca ABD'yi ilgilendiren bir sorun olarak gördü. Şüphesiz, ABD'nin çekildiği bir Afganistan'da Çin için daha geniş bir manevra alanı açılacak, ancak Çin'in bu alandan faydalanabilmesi için istikrarlı ve güvenli bir ortam gerekiyor. "Afgan hükümeti ülkede devam eden güvenlik sorunlarının üstesinden tek başına gelebilecek mi?" ya da "gelemeyecekse bu sorunları kim-nasıl çözecek?" soruları henüz belirsizliğini koruyor. Her ne kadar yeni bir fırsat olarak görse de Çin, Afganistan'da yeni tehditlerle karşı karşıya kalabilir. ■

İkili işbirliği konularını konuşmak üzere Pekin'e giden Afganistan Devlet Başkanı Hamid Karzai, karşılama töreninde Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile birlikte şeref kıtasını selamlarken.